

RESUMÉ

Forskning og udvikling på professionshøjskolerne som vej til uddannelseskvalitet

Denne rapport beskriver de erfaringer, som medarbejdere og ledere på professionshøjskoler har med at koble forskning og udvikling (FoU) og undervisning på professionshøjskolerne. Rapporten gennemgår og analyserer deres *forståelser* af, hvordan man kobler de to aktiviteter, deres *tilgange* til arbejdet med at fremme koblingen og de *udfordringer*, som de oplever, der kan være med koblingen.

Relevans, faglig kontekst og målgruppe

Koblingen mellem undervisningen og FoU er relevant at belyse, fordi professionshøjskolerne siden 2013 har modtaget finanslovsmidler til at arbejde med FoU-aktiviteter, mens det siden 2014 har været et formelt lovkrav. Det væsentligste formål med den nye opgave er at styrke videngrundlaget på uddannelserne. Dermed ønsker man, at professionshøjskolerne som uddannelsesinstitutioner får skabt en stærkere videnskulture ved at sikre, at uddannelserne er både praksis- og forskningsrelevante. Det er en klar politisk forventning, at den nye opgave med FoU på professionshøjskolerne skal styrke uddannelsernes kvalitet. Det er derfor relevant at undersøge, hvordan professionshøjskolerne bruger deres egne FoU-aktiviteter som løftestang for at styrke uddannelsernes kvalitet.

Forskning peger på, at koblingen mellem forskning og undervisning kan forstås på en række forskellige måder, og at det varierer på tværs af forskellige uddannelseskontekster, hvordan man arbejder med at binde dem sammen. Der findes derfor ikke én løsning på, hvordan en kobling sker, men forskellige tilgange og strategier, som varierer på tværs af forskellige uddannelseskontekster. Lige så vel som FoU og undervisning kan spille positivt sammen, kan de også have indbyggede konflikter. Det er derfor relevant at se på, hvordan erfaringerne er med at få de to typer af aktiviteter til at spille sammen i praksis på professionshøjskolerne.

Målgruppen for denne rapport er ledere og medarbejdere på professionshøjskolerne, som arbejder med udviklingsopgaver i forhold til at fremme koblingen mellem FoU og undervisning. Rapporten er også relevant for ledere og medarbejdere på erhvervsakademier med interesse for den nye opgave med FoU og ansatte på universiteterne med interesse for at arbejde med sammenhænge mellem forskning og undervisning. Endelig rummer rapporten også perspektiver, der kan være brugbar information for de politikere og embedsfolk, som sætter rammerne for professionshøjskolerens arbejde.

Resultater

I tråd med forskningen på området (Zaman 2004, Elken & Wollscheid 2016, Neumann 1992) viser undersøgelsen at der findes forskellige forståelser af og tilgange til at løse opgaven med at koble FoU med undervisning. Undersøgelsen viser også, at professionshøjskolerne oplever udfordringer

med at koble de to aktiviteter i praksis, hvilket Rambølls analyse af vidensspredning fra 2015 også viste (Rambøll 2015: 87-88).

Undersøgelsen viser, at alle de syv uddannelsessteder, vi har besøgt i undersøgelsen, arbejder med at fremme koblingen ved at styrke de enkelte medarbejders forskningskompetencer og med at koble FoU-aktiviteterne og undervisningen. Der er dog stor variation, hvad angår i hvilken grad det er op til den enkelte medarbejder at arbejde for, at der sker en kobling. Undervisning og FoU er i vid udstrækning præget af to forskellige rationaler, som ofte rejser modsatte krav til arbejdet med FoU og koblingen til undervisningen. Fordi opgaven med FoU er så forholdsvis ny på professionshøjskolerne, er arbejdet med koblingen stadig præget af diskussioner af, hvor langt FoU skal trækkes i en undervisningsretning for at være relevant.

Koblingen sker på tre forskellige niveauer

Undersøgelsen skelner imellem tre forståelser af koblingen mellem undervisning og FoU: koblinger på medarbejderniveau, på læringsmiljøniveau og på sektorniveau.

Kobling på medarbejderniveau beskrives af ledere og medarbejdere som det, at FoU kommer i spil gennem enkelte medarbejders undervisning. Koblingen beskrives fx, ved at den enkelte medarbejder via deltagelse i FoU-aktiviteter får et højere forskningsfagligt niveau, som denne medarbejder selv overfører til undervisningen til gavn for de studerende.

Kobling på læringsmiljøniveau beskrives af ledere og medarbejdere som det, der sker i organisationen og i det faglige miljø omkring uddannelsen. Her er der derfor fokus på de fælles indsats, som sætter forsknings- og udviklingskompetencer i spil på tværs af de enkelte medarbejdere, når der er det nødvendige grundniveau af kompetencer til stede blandt medarbejderne. Der er således i høj grad fokus på fælles organisatoriske løft til at fremme koblingen. Læringsmiljøforståelsen har også et stærkt fokus på den studerende og på, hvordan FoU i læringsmiljøet fremmer den studendes læring.

Kobling på sektorniveau beskrives af ledere og medarbejdere som det, at der skabes sammenhænge i hele sektoren. Det sker, når FoU-aktiviteter, som produceres i sektoren, bidrager med ny viden til det fælles videngrundlag, som uddannelserne i sektoren trækker på.

Flere tilgange til at koble FoU og undervisning

Vi har i undersøgelsen besøgt syv uddannelsessteder fordelt på uddannelserne pædagog, lærer og sygeplejerske

Alle uddannelsesstederne arbejder med at koble FoU og undervisningen igennem de enkelte medarbejdere, hvad enten de er undervisere eller medarbejdere, der er fuldtidsansatte inden for forskning. Her er de konkrete tilgange at kompetenceudvikle gennem ph.d.-uddannelse, inddrage medarbejdere i FoU-projekter og rekruttere medarbejdere med forskningskompetencer.

Uddannelsesstederne arbejder også med at styrke koblingerne gennem læringsmiljøet. Konkret arbejder man flere steder med at få FoU-projekter og kompetencer sat i spil i undervisningen gennem fælles indsats. Det kan fx være en gruppe af medarbejdere med forskellige kompetencer, som samarbejder om undervisningstilrettelæggelsen og inddragelsen af studerende. Det varierer dog i hvor høj grad de uddannelsessteder, vi har besøgt, arbejder på læringsmiljøniveau. Nogle steder oplever ledere og medarbejdere, at de er i gang med at udvikle fælles tilgange, mens medarbejdere og ledere de fleste steder oplever, at de kan udvikle det yderligere.

Det varierer også, hvordan de forskellige uddannelser forholder sig til at arbejde på sektorniveau, herunder hvorvidt de løbende har fokus på den fælles videnproduktion i sektoren.

Tre faktorer er særligt vigtige for koblingen

I undersøgelsen står tre faktorer frem som vigtige for koblingen mellem FoU og undervisning:

- *Erfaring og fokus:* En vigtig faktor er, hvor meget erfaring uddannelsesstedet har med at producere viden i det faglige miljø, der er relevant for uddannelsen. Selve produktionen af FoU-videnprodukter er en ny opgave flere steder, og det får betydning, hvor meget fokus ledelsen har på kapacitetsopbygning kontra videnomsætning.
- *Uddannelsens kultur og tradition:* Koblingen mellem FoU-aktiviteter og undervisning afhænger af uddannelsernes traditioner for FoU, videnomsætningen og brugen af FoU i praksis. Herunder har det også betydning, hvilke fagdiscipliner (fx psykologi, sprog eller medicin) som er relevante for fagene at trække på.
- *Organiseringen af de ansattes opgaver:* Det har betydning for organiseringen af arbejdet, om professionshøjskolen har valgt at centralisere forsknings- og udviklingsfunktionen i centrale enheder eller i højere grad har valgt at placere FoU-projekter på uddannelserne. Den sidste model lægger i højere grad op til at fremme en kobling gennem læringsmiljøet.

Udfordringer med at koble FoU og undervisning

Uddannelsesstederne i undersøgelsen oplever en række udfordringer med at koble de to aktiviteter. Heraf kan følgende fremhæves:

- Opgaven med FoU er ny på professionshøjskolerne, og der er på nogle uddannelser fortsat centrale udfordringer med at rekruttere og fastholde forskningskompetente medarbejdere og med at få deres kompetencer sat i spil på uddannelserne.
- Nogle steder er det i for høj grad op til den enkelte medarbejder at sikre, at der sker en kobling mellem FoU-aktiviteterne og undervisningen.
- FoU og undervisningen har grundlæggende forskellige logikker og succeskriterier. Det er et vilkår, som deles med andre uddannelsesinstitutioner. Men idet FoU stadig spiller en så lille rolle på professionshøjskolerne, er der en risiko for, at FoU bliver trukket i en undervisningsretning på bekostning af at kunne etablere FoU af høj forskningskvalitet.
- Der er en risiko for, at uddannelserne venter på, at viden bliver produceret i FoU-projekter på egne professionshøjskoler og derefter kan omsættes i uddannelserne, frem for at sætte strategisk fokus på at indsamle og omsætte allerede eksisterende FoU-viden på uddannelserne.

Opmærksomhedspunkter

Med afsæt i undersøgelsen har vi formuleret en række opmærksomhedspunkter til såvel det politiske niveau som professionshøjskolerne, som kan spille ind i det videre udviklingsarbejde rettet mod at styrke videngrundlaget på professionshøjskolernes uddannelser.

Opmærksomhedspunkter til det politiske niveau

Vores undersøgelse peger på, at professionshøjskolernes rammebetingelser med fordel kan afklares yderligere for at understøtte deres arbejde med at koble FoU og undervisning. I den forbindelse bør der rettes opmærksomhed mod to forhold:

FoU-begrebet er uklart

Forskellige styringsdokumenter anvender forskellige FoU-begreber. FoU-begrebet i institutionsloven og bekendtgørelsen om stillingsstruktur, dvs. de nationale regler for professionshøjskolernes underviserstillinger, er væsentligt bredere end det FoU-begreb, som de årlige finanslovsmidler er møntet på. FoU-begrebet i bekendtgørelsen om stillingsstrukturen og i institutionsloven lægger op til, at FoU-aktiviteter også kan være uddannelsesudviklende aktiviteter, mens FoU-begrebet i finanslovsbevillingen peger på, at det er aktiviteter, som producerer ny viden i Frascati-manualens forståelse. Lovens og stillingsstrukturens begreber rummer således begrebet fra finansloven, men i praksis kan det fremstå uklart for medarbejdere og ledere, som ikke er bekendt med de finere nuancer i lovgrundlaget, hvad der indgår i begrebet. Her kan man overveje at hjælpe sektoren ved at præcisere, hvordan de forskellige begreber er relateret til hinanden, så videngrundlaget styrkes i den retning, man ønsker.

Ph.d.-studerende og stillingsstrukturen

Ph.d.-uddannelserne finder sted på universiteterne, hvilket betyder at de ph.d.-studerende i varierende grad har kontakt til uddannelserne på professionshøjskolerne.

Flere medarbejdere og ledere i vores undersøgelse beskriver, at professionshøjskolernes stillingsstruktur i princippet gør det vanskeligt at have ph.d.-studerende tilknyttet uddannelserne. I stillingsstrukturen er det præciseret *”Det er således kun personer, der er ansat i stillinger omfattet af stillingsstrukturen samt overgangsordninger knyttet til stillingsstrukturen, der kan varetage opgaver med undervisning og forsknings-og udviklingsopgaver”*.

Stillingsstrukturen tager dermed ikke højde for, at ph.d.-studerende kan undervise, forske og udvikle ved professionshøjskolerne, medmindre det sker som en del af en ansættelse som adjunkt eller lektor i henhold til stillingsstrukturen eller som timelærer.

Opmærksomhedspunkter til professionshøjskolerne

Inden for de eksisterende rammer peger vores undersøgelse på, at der kan være et udviklingspotentiale ved at sætte fokus på følgende forhold på professionshøjskolerne:

Koblingen på læringsmiljøniveau

Koblingen mellem FoU og undervisning kan flere steder styrkes ved at sætte fokus på, hvordan koblingerne sker i fælles tilgange. I stedet for at overlade det til den enkelte underviser at skabe en kobling kan man med fordel styrke fokus på, hvordan man får skabt et læringsmiljø på uddannelsen med en stærk kobling til FoU. Her kan man sætte fokus på, hvordan medarbejdere med forskningskompetencer kan inddrages i teambaseret opgaveløsning i undervisningen. Man kan også sætte fokus på, hvordan de konkrete FoU-projekter kan inddrages på uddannelserne til gavn for de studerende. Undersøgelsen viser, at nogle uddannelsessteder er langt mht. at få skabt et læringsmiljø, der trækker på forskning og forskningskompetente medarbejdere til at skabe et læringsmiljø, der trækker på både forskning og praksisviden. På nogle områder kan det være relevant for andre uddannelser at lade sig inspirere af fx sygeplejerskeuddannelsernes modeller og metoder.

Inddragelse af de studerende skal være relevant og realistisk

Koblingen mellem FoU og undervisning kan også styrkes ved at have et klart fokus på, hvad det er for kompetencer, som de studerende skal have med sig fra FoU-aktiviteterne på uddannelsen til deres fremtidige praksis. Her kan det være vigtigt at tænke på de studerendes tilknytning til FoU som bredere, end at de studerende deltager i FoU-projekter. Det kan i flere tilfælde være urealistisk at ville tilbyde relevante læringsforløb for de studerende og samtidig producere FoU, der lever op til internationale forskningsstandarder. Her er det vigtigt at finde en balance, dels fordi der kan være en risiko for, at FoU-projekterne på professionshøjskolerne i for høj grad bliver underlagt undervisningsprocesserne, så forskningskvaliteten bliver vanskelig at fastholde, dels fordi de studerende har behov for et bredere videngrundlag og øvelsesrum. Derfor kan uddannelserne med fordel prioritere andre indsatser, som understøtter, at det indhold, de studerende undervises i, er forskningsbaseret, og at der undervises i metoder og undersøgelsesprocesser, som er relevante for de studerendes fremtidige praksis, samt at de studerende også klædes på til at kunne forholde sig til FoU på måder, der er relevante for den profession, de skal varetage i fremtiden.

Der kan arbejdes med omsætning af den samlede FoU-produktion

Koblingen mellem FoU og uddannelse kan også styrkes igennem et stærkere strategisk fokus på videnopsamlinger. Nogle uddannelsessteder kan med fordel styrke deres metoder til at inddrage et bredere videngrundlag, herunder at inddrage internationale publikationer. Dette behøver ikke alene at gå via FoU-projekter eller medarbejdere med FoU-kompetencer, men kan også være en bredere og mere generel udvikling af uddannelsesmiljøernes kompetencer i fx litteratursøgning eller kritisk læsning af forskningslitteratur, så man i højere grad henter viden ind fra hele sektoren og ikke kun egen viden, der er opstået i egne FoU-projekter. Her kan man pege på, at uddannelserne strategisk kan flytte fokus fra inputsiden, dvs. opkvalificeringen af medarbejderne gennem forskningsdeltagelse, til outputsiden, dvs. videnomsætningen og brugen af ikke bare egen videnproduktion, men også den bredere viden på uddannelsernes områder. I den forbindelse kan der ydermere være potentialer i at samarbejde tættere som sektor.

Om datagrundlaget

Undersøgelsen er en kvalitativ interviewundersøgelse af forskellige perspektiver og erfaringer med at koble FoU og undervisning. Der er gennemført seks enkeltinterview og 15 gruppeinterview med ledere og medarbejdere på syv professionshøjskoler. Vores undersøgelse har haft fokus på pædagog-, lærer- og sygeplejerskeuddannelserne.

Det er væsentligt at bemærke, at dette kun er et mindre udsnit af uddannelsesstederne i Danmark for de tre uddannelser. Vi kan derfor ikke udelukke, at det ville have set anderledes ud på andre uddannelsessteder, og der er således ikke tale om en udtømmende afdækning.

Det er også væsentligt at bemærke, at undersøgelsen tager udgangspunkt i medarbejders og leders oplevelser, som vi bruger til at beskrive en del af praksis på området. Dermed ligger det uden for denne undersøgelse at beskæftige sig med eksempelvis organisationsanalyser. Vi forholder os i øvrigt heller ikke til kvaliteten af undervisningen eller kvaliteten af de FoU-aktiviteter, der er beskrevet i undersøgelsen.